

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Метою даної статті є аналіз існуючого стану правового забезпечення фінансової безпеки держави. Автором визначена загальна система нормативно-правових актів, якими забезпечується правове регулювання фінансової безпеки України.

Ключові слова: правове забезпечення фінансової безпеки держави, національне законодавство, національна безпека, економічна безпека.

Для забезпечення сталого та економічно позитивного функціонування держави, суспільства та особи важливе значення має стан фінансової системи, а тому кожна незалежна та суверенна держава зобов'язана розробляти комплекс заходів для зміцнення своїх фінансових можливостей. В даний час у незалежній Україні відбуваються трансформаційні перетворення зумовлені глобалізаційними процесами та світовою економічною кризою.

Міжнародна інтеграція несе не лише позитивні зрушення, а й тягне за собою негативні наслідки, які загрожують фінансовій безпеці держави. Тому, актуальним стає дослідження як самого інституту фінансової безпеки так і окремих його аспектів.

Наразі вітчизняне законодавство не містить офіційної системи поглядів на поняття фінансової безпеки держави, принципів її забезпечення, засобів та методів захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз, утвердження нашої держави як повноправного суб'єкта світового співтовариства закріплених єдиному правовому документі.

Правове забезпечення фінансової безпеки держави вкрай складна проблема. По-перше, невизначеність концептуальних засад фінансової безпеки держави не дає можливості чітко окреслити об'єкти та суб'єкти правових відносин. По-друге, всі законодавчі акти України, економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної, інформаційної, регіональної та іншої спрямованості мають певний вплив на фінансову безпеку, але визначити з них пріоритетні для узагальнень та оцінок досить складно. Тому, метою даної наукової статті є аналіз існуючої нормативної бази щодо забезпечення фінансової безпеки України, усунення деяких прогалин законодавчої та іншої нормативно-правової бази, а також виокремлення головних векторів руху юридичної науки в сфері фінансової безпеки держави.

Говорячи про забезпечення фінансової безпеки держави у правовому полі, слід зазначити, що в даний час юристами-науковцями, як

теоретиками так і практиками, не проведено ґрунтовних наукових досліджень та не розроблено достатньої кількості нормативно-правових актів які б утворили цілісну систему достатню для формування та існування інституту фінансової безпеки держави. Дана ситуація зумовлена тим, що серед вчених-юристів, наразі, тривають дискусії щодо визначення місця фінансової безпеки держави в системі національної безпеки. Одні, визначають фінансову безпеку як частину економічної безпеки, інші – виокремлюють фінансову безпеку держави як окрему складову національної безпеки.

Поряд з тим, вітчизняними фахівцями з проблем економічної безпеки значні узагальнення законодавчого та нормативно-правового забезпечення економічної та фінансової безпеки також не пропонуються. Лише в монографії М. Єрмошенка "Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення" є узагальнення в історичному розрізі правових аспектів економічної та фінансової безпеки [1, с. 9-14]. Але, на нашу думку, дана робота не дає змогу конкретизувати місце та роль фінансової безпеки держави у системі національної безпеки, а також систематизувати та узагальнити існуюче законодавство.

Також, у підручнику Г. Пастернак-Таранушенка "Економічна безпека держави" для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів економічного профілю в додатку 8 "Законодавство України в царині безпеки" [2] запропоновано для використання при дослідженні проблем економічної безпеки три джерела: Концепція (основи державної політики) національної безпеки України [3], Закон України "Про державну службу" [4] та Закон України "Про Раду національної безпеки і оборони України" [5]. На думку науковця саме вказані документи і є головними в системі економічної безпеки.

Проте, Постанова Верховної Ради України "Про Концепцію (основи державної політики)

національної безпеки України” [3], втратила свою чинність на підставі Закону України “Про основи національної безпеки України” [6], а два інші вищевказані закони потребують ґрунтовних доопрацювань та доповнень які зумовлені законодавчими процесами, що супроводжують Україну під час міжнародної інтеграції.

Певним розв’язанням проблеми наповнення законодавчої бази стало видання Міжвідомчою комісією з питань фінансової безпеки при Раді національної безпеки і оборони України збірника нормативно-правових актів України “Економічна безпека держави” [7]. Це видання, яке склали відомі науковці України Т.Т. Ковальчук, З.С. Варналій, В.В. Фешенко та О.В. Сидорчук, є певною систематизацією бачення вітчизняних науковців щодо правового забезпечення економічної безпеки в цілому та фінансової безпеки держави зокрема. Проте, зазначений в даному збірнику обсяг правових норм уже досить застарів і не може в повній мірі забезпечити належний рівень фінансової безпеки з урахуванням сучасних світових економічних тенденцій та викликаними світовою економічною кризою негативними економічними та соціальними явищами.

Послідовність визначення правової основи забезпечення фінансової безпеки держави потребує аналізу документів, які стали підставою для її формування та розвитку. Насамперед це “Декларація про державний суверенітет України” [8] та Закон УРСР “Про економічну самостійність України” [9]. Положення Декларації проголошували державний суверенітет як верховенство, самостійність і неподільність влади республіки в межах її території та незалежність, рівноправність у зовнішніх відносинах. Розділи щодо економічної спрямованості в Декларації обумовлювали право народу на володіння, користування і розповсюдження національним багатством України. Підкреслювалось, що саме власністю народу та матеріальною основою суверенітету республіки є земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території УРСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний та науково-технічний потенціал, що створений на її території. Зазначалося, що це національне багатство повинно використовуватись з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб громадян.

Як складова умова державного суверенітету розглядається забезпечення економічної самостійності УРСР у Законі УРСР “Про економічну самостійність України”, який прийнято 3 серпня 1990 р. – майже зразу після прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня

1990 р.). Даним законом молода, суверенна, незалежна держава закріпила за собою право самостійно визначати економічний статус і стратегію соціально-економічного розвитку в інтересах народу України; здійснювати управління економічними процесами з метою відродження і всебічного розвитку соціальної та культурної сфери, задоволення потреб громадян УРСР у матеріальних, соціальних і духовних благах, охорони навколишнього середовища; визначати структуру народного господарства, пріоритетні напрями господарської діяльності, форми і методи господарювання та управління суспільним виробництвом; здійснювати фінансово-бюджетну, грошово-кредитну, ціннову, інвестиційну, науково-технічну і зовнішньоекономічну політику.

Таким чином, Декларація про державний суверенітет України та Закон УРСР “Про економічну самостійність України” стали підґрунтям для формування правових засад економічної незалежності та забезпечення її фінансової безпеки в майбутньому.

Проте, становлення України, як самостійної, незалежної та суверенної держави вимагало прийняття більш важливих, на той час, нормативно-правових актів, тому розвиток законодавчої бази щодо забезпечення економічної безпеки держави в цілому та фінансової зокрема призупинився.

Прийняття Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституції України [11] стало значним кроком в розбудові молоді, економічно незалежної, суверенної країни. Проте, Основний Закон вкрай обмежено визначає положення з економічної безпеки в цілому та фінансової безпеки зокрема.

Так, стаття 17 Конституції України говорить, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Крім цього, в Основному Законі знайшли своє відображення загальні положення щодо функціонування Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ) при Президентові України. Він містить положення щодо функцій РНБОУ, які стосуються реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики, координації та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони України [11, ст. 107].

Відтак, стає зрозуміло, що законодавцем були визначено лише головні функції держави, проте механізмів та шляхів їх забезпечення прийнято не було. Передбачалося, що захист територіальної цілісності України, забезпечення

її економічної та інформаційної безпеки буде регулюватися окремими нормативно-правовими актами, а в подальшому буде прийнято цілу низку документів для забезпечення положень статті 17 Конституції України.

Такими діями, на нашу думку, стало прийняття 5 березня 1998 року Верховною Радою України Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України” [5]. Це не випадково, бо саме цей закон має на меті забезпечити реалізацію статті 17 Конституції України щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки забезпечення статті 107 Конституції України щодо функціонування Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ) при Президентові України. А саме, створення органу державної влади на який будуть покладені основні завдання та функції реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони.

Проте, у даному законі відсутні положення про компетенцію РНБОУ у сфері забезпечення фінансової безпеки держави. Дана прогалина була зумовлена, відсутністю загальноприйнятих поглядів та достатнього правового обґрунтування доцільності функціонування інституту фінансової безпеки. Тому, для врегулювання зазначеної прогалини пропонуємо відповідно до функцій, визначених цим Законом, покласти на Раду національної безпеки і оборони України визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у фінансовій сфері держави. Це дасть змогу розширити повноваження вказаного органу та прискорить досягнення належного рівня забезпечення фінансової безпеки України.

Наступним істотним досягненням національного законодавства стало підписання Президентом України Л. Кучмою 19 червня 2003 р. Закону України “Про основи національної безпеки України” [6], в якому знайшли своє відображення основні положення щодо цілей та пріоритетних національних інтересів у сфері національної безпеки. Даним Законом було визначено об’єкти національної безпеки та суб’єктів її забезпечення, систему основних принципів, підкреслені загрози національній безпеці, зокрема, і в економічній сфері, а також зазначені основні напрями державної політики з питань національної безпеки.

Зважаючи на світові економічні тенденції, а саме виникнення нових фінансових загроз, економічні та соціальні негаразди, так звані “валютні війни”, на нашу думку, виникає потреба у подальшому доопрацюванні принципів національної безпеки, пріоритетних національних інтересів у

фінансовій сфері, систематизації загроз фінансової безпеки держави та визначенні основних напрямів діяльності щодо їх подолання та попередження виникнення нових.

Поряд з тим, в Законі України “Про основи національної безпеки України” положення щодо забезпечення фінансової безпеки держави та визначення її місця в системі національної безпеки свого відображення не знайшли. Дана прогалина, на нашу думку, суттєво звужує сферу застосування даного закону у фінансовій сфері, а також не дає змоги конкретизувати коло суб’єктів відповідальних за належний рівень забезпечення фінансової безпеки держави.

Для вирішення зазначеної проблеми, пропонуємо внести зміни до закону та доповнити його визначенням поняття фінансової безпеки держави даним автором у статті “Поняття та зміст фінансової безпеки держави”, фінансова безпека – це стан захищеності фінансових інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечується державними органами відповідно до основних напрямків державної політики у сфері забезпечення національної безпеки держави [13]. Користуючись проведеним у зазначеній статті дослідженням розширити систему принципів, перелік загроз національним інтересам і національній безпеці у сфері фінансів, а також суб’єктне коло, включивши до нього не лише органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а й юридичні та фізичні особи. Крім того, доповнити статтю 8 Закону України “Про основи національної безпеки України” щодо основних напрямів державної політики з питань національної безпеки у внутрішньополітичній сфері положенням: “забезпечення належного рівня фінансової безпеки, як держави в цілому так і її регіонів”.

Підсумовуючи все вищезазначене, потрібно зауважити, що низький рівень законодавчого забезпечення фінансової безпеки держави обумовлений неефективністю державного управління, його недостатньою зорієнтованістю на захист національних інтересів в економічній і соціальній сферах, а також непослідовністю та безсистемністю у здійсненні економічних реформ, недосконалістю національного законодавства щодо забезпечення фінансової безпеки держави та ефективного управління економікою; недостатнім рівнем кваліфікації державних службовців з питань забезпечення національної безпеки; корупцією в управлінських структурах.

Враховання та використання розроблених та запропонованих нами у даній статті пропозицій, на наш погляд, сприятиме вирішенню існуючих теоретичних і практичних проблем, а також дасть поштовх для подальших наукових диспутів з зазначених проблем.

Література:

1. *Єрмошенко М.М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. / М.М. Єрмошенко. – К.: КнТЕУ, 2001. – 309 с.;
2. *Пастернак-Гаранушенко Г.А.* Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / За ред. проф. Б. Кравченка. – К.: Кондор, 2002. – 302 с.;
3. *Про Концепцію* (основи державної політики) національної безпеки України. Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. №3/97-вр // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №10. – Ст.85;
4. *Про державну службу.* Закон України від 16 грудня 1993 р. №3723-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №52. – Ст.490;
5. *Про раду* національної безпеки і оборони України. Закон України від 5 березня 1998 р. №183/98-вр // Офіційний вісник України. – 1998. – №13. – Ст.482;
6. *Про основи* національної безпеки України. Закон України від 19 черв. 2003 р. // Відом. Верховної Ради України. – 2003. –26 верес. (№ 39). – Ст. 351;
7. Економічна безпека держави: зб. норм.-правових актів України. – К.: РНБУ, 2001. – 106 с.;
8. *Про державний суверенітет* України. Декларація від 16 липня 1990 р. №55- ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – №31. – Ст.429;
9. *Про економічну самостійність* Української РСР. Закон УРСР від 3 серпня 1990 р. №142- ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – №34. – Ст.499;
10. *Концепція* економічної безпеки України / ін-т. економ. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.;
11. *Конституція* України від 28 червня 1996 р. №254к/96-вр // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст.141;
12. *Про основи* національної безпеки України. Закон України від 19 черв. 2003 р. // Відом. Верховної Ради України. – 2003. –26 верес. (№ 39). – Ст. 351;
13. *Радзівіл К.С.* Поняття та зміст фінансової безпеки держави. / К.С. Радзівіл // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – N 5. – с. 94-97;
14. *Барановський О.І.* Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. / О.І. Барановський. – К.: Вид. Київ-го нац-го торг.-екон.-го ун-ту, 2004. – 759 с.

Радзівіл К.С.

Относительно вопроса о правовом обеспечении финансовой безопасности государства

Целью данной статьи является анализ существующего положения по поводу правового обеспечения финансовой безопасности государства. Автором определена общая система нормативно-правовых актов, которыми обеспечивается финансовая безопасность государства.

Radzivil K.S.

To the question of the legal provision of the state financial security

The purpose of this article is an analysis of existence of the legal provision of the state financial security. The author defines the general system of the legal acts that provided the legal adjusting of the financial security of Ukraine.